

АРХЕАЛАГІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ Ў СІСТЭМЕ МЕРАПРЫЕМСТВ ПА РЭСТАЎРАЦЫІ ШЛЯХЕЦКІХ СЯДЗІБ І РЭЗІДЭНЦЫЙ XVI–XIX стст. НА БЕРАСЦЕЙШЧЫНЕ

Аляксандр БАШКОЎ

Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна,
б-р Касманаўтаў, 21, 224016, г. Брэст, Беларусь,
e-mail: bashkow@mail.ru

Архітэктурна-археалагічныя даследаванні на Беларусі распачаліся з канца 80-х гг. XX ст. Гэта дазволіла пашырыць крынічную базу, удасканаліць методыку і эмпірычны вопыт даследчыкаў-археолагаў. Ажыўленне рэстаўрацыйных прац на Беларусі назіраецца з пачатку 2000-х гг. у выніку ўдасканалення заканадаўчай базы і пашырэнню рэстаўрацыйнай справы.

У прадстаўленай працы адлюстраваны асноўныя праблемы і этапы арганізацыі археалагічных даследаванняў шляхецкіх рэзідэнцый XVI–XIX стст. на прыкладзе рэстаўруемых аб'ектаў з тэрыторыі Брэсцкай вобласці.

У артыкуле вызначаюцца асноўныя мэты і задачы архітэктараў-праекціроўшчыкаў і археолагаў, якія сумесна працуюць на помніках сядзібнай і рэзідэнцыяльнай архітэктуры. Даецца характарыстыка этапам даследчых мерапрыемстваў на помніках дадзенай катэгорыі.

Адзначаюцца асноўныя дасягненні аўтара ў археалагічным вывучэнні на шэрагу рэстаўруемых шляхецкіх сядзіб і рэзідэнцый Берасцейшчыны: г.п. Ружаны Пружанскага р-на (комплекс Сапегаў XVI–XVIII стст.); в. Скокі Брэсцкі р-н (комплекс Нямцэвічаў XVIII ст.); г. Косава Івацэвіцкі р-н (комплекс Пуслоўскіх XIX ст.); в. Грушаўка Ляхавіцкі р-н (комплекс Рэйтанаў XIX ст.).

Вынікі працы археолагаў перадаюцца ў праектную арганізацыю для дапаўнення, ўдакладнення і карэктыроўкі шырокага кола праектнай дакументацыі па рэстаўрацыі і ўзнаўленню канкрэтных аб'ектаў. Апроч гэтага, навуковая інфармацыя пра шэраг дабытых артэфактаў выкарыстоўваецца рэстаўратарамі ў працах па аднаўленню ўнутраных інтэр'ераў некаторых рэзідэнцый. Самі археалагічныя калекцыі з раскопак пасля навуковай і камеральнай апрацоўкі перадаюцца на захаванне ў фонды рэгіянальных музеяў з наступнай прэзентацыяй у экспазіцыях.

У арганізацыі археалагічных даследаванняў на рэстаўруемых сядзібных і рэзідэнцыяльных комплексах Берасцейшчыны важную ролю адыгрывае прыяцп шчыльнага супрацоўніцтва археолагаў з архітэктарамі-праекціроўшчыкамі і будаўнікамі-рэстаўратарамі. Гэта сумесная праца адлюстравалася ў рэальна адрэстаўраваных і ўзноўленых архітэктурных помніках, якія сталі неад'емнай часткай гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

Ключавыя словы: сядзіба, рэзідэнцыя, археалогія, рэстаўрацыя, архітэктурна, Берасцейшчына.

Неад'емнай часткай даследачых і будаўнічых прац на помніках рэстаўруемай рэзідэнцыяльнай архітэктуры з'яўляюцца археалагічныя даследаванні. Гэтыя мерапрыемствы цесна пераплецены паміж сабой. Адразу адзначым, што археалагічныя раскопкі павінны праводзіцца на аб'ектах рэстаўрацыі ўжо на пачатковым этапе распрацоўкі праектнай дакументацыі. Гэта дазволіць паглыблена падыйсці да вывучэння архітэктурнага помніка: вызначыць яго аб'ектыўныя памеры і тэхніку будоўлі; рэканструяваць знешні выгляд; зразумець і дапоўніць канструктыўныя элементы; даць будаўнічую перыядызацыю. Пасля гэтага можна прымаць абгрунтаваныя, вывераныя інжынерныя рашэнні. Калі археалагічныя даследаванні на архітэктурным помніку несвоечасовыя, гэта цягне за сабой памылкі і

недакладнасці ў працы архітэктара. Як вынік - каррэктыроўкі і змены самога праекту і, адпаведна, вытворчыя траты. Падобны від працы археолагаў прынята называць архітэктурна-археалагічнымі даследаваннямі, якія маюць асаблівасць метадыкі і праводзяцца выключна ў зоне архітэктурнага помніка з ініцыятывы архітэктара-рэстаўратара, які ставіць канкрэтныя мэты і задачы [Подъяпольский, 1988, с. 107–109].

Архітэктурна-археалагічныя даследаванні на Беларусі актыўна распачаліся з канца 80-х гг. XX ст. і прайшлі значны і складаны шлях. Гэта дазволіла пашырыць крынічную базу, удасканаліць метадыку і эмпірычны вопыт даследчыкаў-археолагаў. У выніку назапашвання вопыта архітэктурна-археалагічных даследаванняў на помніках манументальнага дойлідства Беларусі перыяду Сярэднявечча і Новага часу, з'явілася неабходнасць абагульнення і сістэматызацыі дадзенага матэрыялу. Акрамя таго, супрацоўніцтва праектна-рэстаўрацыйных арганізацый з археолагамі, дазволілі выпрацаваць асновы метадыкі комплекснага вывучэння «позніх» архітэктурных помнікаў, у тым ліку шляхецкіх сядзіб і рэзідэнцый [Башков, 2017, с. 11–13]. Як вынік, на свет з'явілася першае абагульняючае тэарэтыка-практычнае даследаванне Алега Трусава – «Памятники монументального зодчества Беларуси XI–XVII вв.: архитектурно-археологический анализ». Аўтар сканцэнтраваны на гісторыі і метадыцы археалагічнага вывучэння архітэктурных помнікаў і не кранаў пытанні мастацтвазнаўства і гісторыі архітэктуры. Ён даў характарыстыку узроўню даследаванасці (на той час) «позніх» помнікаў, зрабіў аналіз існуючых метадаў вывучэння архітэктурных аб'ектаў, унёс прапановы па іх удасканаленню, зрабіў аналіз будаўнічай тэхніцы і матэрыялаў, якія выкарыстоўваліся для ўзвядзення архітэктурных аб'ектаў у розныя перыяды гісторыі беларускай архітэктуры Праца А. Трусава стала неад'емным спадарожнікам спецыялістаў-археолагаў, якія вывучаюць помнікі позняга Сярэднявечча і Новага часу [Трусов, 1988].

Ажыўленне рэстаўрацыйных прац на Беларусі назіраецца з пачатку 2000-х гг. У гэты перыяд так сама ідзе працэс удасканалення заканадаўчай базы аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны, у тым ліку і археалагічных помнікаў. Патрэба ў чарговай сістэматызацыі, каардэнацыі і рэгуляванні дзейнасці археолагаў, архітэктараў, будаўнікоў, інвестараў будоўлі, дзяржавы паспрыяла з'яўленню кнігі Вольгі Ляўко «Практическая археология», якая выйшла ў 2006 г. [Левко, 2006]. Праца мае характар метадычнага дапаможніка дзе прадстаўлены «алгарытмы» дзействаў археолагаў, якія праводзяць ратаўнічыя даследаванні, у тым ліку на рэстаўруемых помніках.

Сёння мы можам канстатаваць невялікую колькасць спецыялізаваных прац па метадычных і арганізацыйных пытаннях археалагічных даследаванняў на архітэктурных помніках Новага часу. Такім чынам у прадстаўленай працы мы разгледзім асноўныя праблемы і этапы арганізацыі археалагічных даследаванняў шляхецкіх рэзідэнцый XVI–XIX стст. на прыкладзе рэстаўруемых аб'ектаў з тэрыторыі Брэсцкай вобласці.

Апошнім часам разгарнуліся рэстаўрацыйныя і ўзнаўляльныя працы на шэрагу шляхецкіх рэзідэнцый Берасцейшчыны. Гэта аб'екты ў Ружанах, Косаве, Скоках, Грушаўцы і інш. Сёння філіял «Белрэстаўрацыі» ААТ «Брэстрэстаўрацыяпраект» ажыццяўляе іх рэстаўрацыйнае праектаванне, якое істотна адрозніваецца ад праектавання «з нуля» іншых архітэктурных аб'ектаў. У рамках падрыхтоўкі рэстаўрацыйнага праекта разам з навукова-рэстаўрацыйным абгрунтаваннем і папярэднімі працамі, праводзяцца комплексныя навуковыя даследаванні (КНД). Яшчэ ў 2008 г. у ААТ «Брэстрэстаўрацыяпраект» у створаны аддзел комплексных навуковых даследаванняў быў уведзены штатны спецыяліст-археолог. У ходзе падрыхтоўкі рэстаўрацыйных праектаў для канкрэтнай рэзідэнцыі аддзел КНД павінен быў сабраць і абагульніць даступны навуковы матэрыял для атрыбуцыі помніка, вызначэння яго культурна-гістарычнай значнасці, адлюстравання поўнай і аб'ектыўнай карціны яго тэхнічнага стану. Для дасягнення пастаўленых мэт неабходна было правесці: гісторыка-архіўныя і бібліяграфічныя даследаванні; архітэктурныя і архітэктурна-археалагічныя абмеры помніка;

інжынерна-канструктарскія, тэхналагічныя і лабараторныя даследаванні, а так сама натурныя даследаванні ў выглядзе шурфоў, зандажоў і археалагічных раскопак.

На стадыі падрыхтоўкі праектаў, цікаўных нам рэзідэнцый Берасцейшчыны, спецыялісты ААТ «Брэстрэстаўрацыяпраект» сутыкнуліся з шэрагам цяжкасцяў. Праектуемыя аб'екты ў Ружанах (Пружанскі р-н), Скоках (Брэсцкі р-н), Косаве (Івацэвіцкі р-н) і Грушаўцы (Ляхавіцкі р-н) мелі розную ступень захаванасці. Некаторыя аб'екты гэтых архітэктурных ансамблей былі цалкам, альбо часткова разбураны ў выніку гістарычна склаўшыхся аб'ектыўных абставін. Як вынік – сляды іх існавання і рэшткі канструкцый балі «паглыненныя» культурным слоём. Гэтыя архітэктурныя комплексы страцілі не толькі канструктыўныя элементы наяўных будынкаў, але і цалкам некаторыя збудаванні, якія ўваходзілі ў архітэктурны ансамбль. Раней сабраныя і падрыхтаваныя матэрыялы для рэстаўрацыйных прац (у канцы 80-х – пачатку 90-х гг. ХХ ст.) страцілі сваю актуальнасць. Адчувальным з'яўляўся дэфіцыт гістарычных звестак, у першую чаргу іканаграфічных, якія маглі бы дапамагчы архітэктарам ва ўзнаўленні страчаных канструктыўных элементаў будынкаў, іх унутраннага інтэр'еру, ды саміх архітэктурных ансамбляў.

Для кампенсацыі дадзенага інфармацыйнага дэфіцыту, рэстаўратарам спатрэбіўся набор спецыялізаваных метадаў класічнай археалогіі і архітэктурна-археалагічных даследаванняў. Гэта і стала аб'ектыўнай прычынай правядзення на дадзеных архітэктурных помніках значных археалагічных раскопак. Перад пачаткам археалагічных даследаванняў, важнейшым момантам стала ўзгадненне канкрэтных мэт і задач паміж архітэктарамі-праекцёршчыкамі і археолагамі.

Асноўнай мэтай праекцёршчыкаў стала дапаўненне, карэкціроўка і ўдакладненне на падставе вынікаў археалагічных даследаванняў праектнай дакументацыі на канкрэтных архітэктурных аб'ектах рэзідэнцыяльных комплексаў, а так сама карэктыроўка рашэнняў па ландшафтнаму праектаванню, зонам добраўпарадкавання і ахоўным зонам.

Асноўнай мэтай археолагаў стала комплекснае даследаванне шляхецкіх рэзідэнцыйных метадаў класічнай археалогіі і архітэктурна-археалагічных даследаванняў для прадстаўлення рэстаўратарам неабходнай інфармацыі для падрыхтоўкі праектнай дакументацыі, а так сама рэканструкцыі аб'ектыўнай карціны станаўлення і развіцця дадзеных помнікаў як адзінага «арганізму» у кантэксце агульнагістарычных працэсаў.

Задачы для археолагаў былі сфармуляваны наступныя. Знайсці візуальна не фіксуемыя збудаванні і канструктыўныя элементы асобных будынкаў. Вызначыць аб'ектыўныя памеры і захаванасць асобных канструктыўных элементаў, часткова альбо цалкам сакрытых у зямлі. Вывучыць структуру ўсяго комплексу і планіроўку асобных будынкаў, а так сама асаблівасці будаўнічай тэхнікі і матэрыялу. Вывучыць культурныя пласты на даследуемым архітэктурным помніку для больш дэталёвай культурнай атрыбуцыі і вызначэння яго кантэкстных узаемасувязяў з іншымі будынкамі архітэктурнага ансамблю, альбо аб'ектамі папярэдніх эпох. Сабраць, сістэматызаваць і прааналізаваць археалагічны матэрыял (артэфакты) для выкарыстання яго ў рэканструкцыі асобных дэталей інтэр'ера і знешняга ўбранства архітэктурнага комплексу (асобнага збудавання); вывучэння асаблівасцей развіцця матэрыяльнай культуры ў кантэксце гісторыі функцыянавання дадзеных комплексаў (асобных збудаванняў).

Гэтыя задачы запатрабавалі падбора адпаведных метадаў даследавання і дакладна выверанай структуры ў арганізацыі плануемых прац. Даследчыя мерапрыемствы былі разбіты на некалькі этапаў: падрыхтоўчы, асноўны, заключны. Кожны з іх патрабаваў выкарыстанне асобных метадаў і прыёмаў даследавання, а так сама тэхнічнага абсталявання.

Структура падрыхтоўчага этапу наступная. Узгадненне дзействаў археолагаў з рэстаўратарамі. Пастаноўка мэт і задач, абранне метадыкі запланаваных прац. Азнаямленне з аб'ектамі. Азнаямленне з наяўнай дакументацыяй па аб'екту. Гэта тапаграфічныя і геадэзічныя матэрыялы, справаздачы абмерачных прац, справаздачы аб праведзеных натурных

даследаваннях, справаздачы аб даследаваннях і іспытах будаўнічых матэрыялаў, гісторыка-стылістычны аналіз будаўнічага развіцця будынкаў, заключэнне аб тэхнічным стане помніка з рэкамендацыямі па яго інжынернай рэстаўрацыі, вынікі архітэктурна-археалагічных абмераў, гісторыка-архіўныя і бібліяграфічныя даследаванні, справаздачы па архітэктурна-археалагічным даследаванням. Адзначым, што ўся падобная інфармацыя па рэзідэнцыям Берасцейшчыны знаходзіцца ў архіве праектнай дакументацыі ААТ «Брэстрэстаўрацыяпраект» [Друщиц, 1979; Калнин, 1990; Калнин, 1991; Пенькевич, 1990а; Пенькевич, 1990b; Синявский, Миронова, 1992; Трусаў, 1990]. Падрыхтоўка і ўзгадненне адпаведнай дакументацыі для правядзення археалагічных даследаванняў (заклучэнне дагавора, атрыманне дазволу на археалагічныя даследаванні). Збор і вывучэнне дадатковых гісторыка-архіўных і бібліяграфічных матэрыялаў, а так сама азнаямленне з вынікамі папярэдніх даследаванняў, у тым ліку археалагічных (калі такія ёсць). Падрыхтоўка абсталявання для правядзення археалагічных даследаванняў, пошук працоўнай сілы, арганізацыя транспарта для патрэб экспедыцыі, пошук і арганізацыя функцыянавання базы археалагічнай экспедыцыі. Узгадненне прац з прадстаўнікамі мясцовай улады і кіраўнікамі будаўніча-рэстаўрацыйных прац на аб'екце (калі такія ўжо вядуцца), а так сама правядзенне адпаведных мерапрыемств па ахове працы.

Структура аноўнага этапа наступная: агляд помніка, аналіз тапаграфічнай і геадэзічнай сітуацыі, прывязка на мясцовасці; складанне сітуацыйнага плана (калі такі план прадстаўлены рэстаўратарамі – абавязкова яго пераправерка і ўдакладненне згодна аб'ектнай сітуацыі на мясцовасці); вызначэнне (карэктыроўка) метадыкі археалагічных даследаванняў на канкрэтным аб'екце (археалагічны надзор; закладка шурфоў, траншэй раскопаў); разбіўка раскопа (шурфа, траншэі) з прывязкай да канкрэтнага аб'екта і цэлага архітэктурнага комплексу; даследаванне і фіксацыя культурных пластоў, ускрытых канструкцый і аб'ектаў праводзіцца згодна з абранай метадыкай археалагічных і архітэктурна-археалагічных даследаванняў; нівеліроўка ў ходзе раскопак, для аптымізацыі будучых прац рэстаўратараў павінна, ажыццяўляцца па ўзгадненню з імі (рэперныя адзнакі ўзгадняюцца з рэстаўратарамі па канкрэтнаму архітэктурнаму збудаванню і суадносяцца з Балтыйскай сістэмай высот).

Структура заключнага этапу наступная: дэмантаж, часовая кансервацыя, захаванасць у адкрытым выглядзе альбо поўная засыпка ўскрытых канструктыўных элементаў ці цэлых архітэктурных аб'ектаў, а так сама раскопаў; згортванне археалагічнай базы; правядзенне камеральнай і навуковай апрацоўкі сабраных матэрыялаў; падрыхтоўка навуковай справаздачы з наступнай перадачай яе ў Інстытут гісторыі НАН Беларусі, а так сама заказчыку і праектна-рэстаўрацыйнай арганізацыі.

З 2008 па 2020 г. археалагічныя даследаванні ў рамках рэстаўрацыйных прац праводзіліся аўтарам на архітэктурных аб'ектах шэрагу шляхецкіх сядзіб і рэзідэнцый Берасцейшчыны: г. п. Ружаны Пружанскага р-на (комплекс Сапегаў XVI–XVIII стст.); в. Скокі Брэсцкі р-н (комплекс Нямцэвічаў XVIII ст.); г. Косава Івацэвіцкі р-н (комплекс Пуслоўскіх XIX ст.); в. Грушаўка Ляхавіцкі р-н (комплекс Рэйтанаў XIX ст.).

У Ружанскай рэзідэнцыі Сапегаў былі праведзены раскопкі на плошчы 247,2 м² і праведзены археалагічныя нагляды на 90 м². Былі абследаваны ўнутраныя памяшканні двух кардэгард, якія прымыкалі да ўязной брамы. Вызначаны канструктыўныя асаблівасці гэтых збудаванняў і іх захаванасць. Абследавана частка ўсходняга тэатральнага корпуса рэзідэнцыі, дзе былі знойдзены і даследаваны рэшткі колішняга магнацкага тэатру. Сабраныя матэрыялы дазволілі праекціроўшчыкам правесці карэктыроўку архітэктурных праектаў па ўзнаўленню гэтых будынкаў. Адкрытыя намі падмуркі будынка XVII ст. былі закансерваваны і ўключаны ў праект аднаго з будучых музейных залаў для паказу ў экспазіцыйным прыямку. Дадзены праект быў паспяхова рэалізаваны.

Раскопкі на тэрыторыі Скокаўскай сядзібы Нямцэвічаў праведзены на плошчы 248 м². У выніку былі адкрыты і даследаваны рэшткі заходняй афіцыны, якая ўваходзіла ў склад палацавага комплексу. Нажаль адсутнасць фінансавай і адміністрацыйнай падтрымцы з боку

дзяржавы не дазволілі вывучыць знойдзены аб'ект цалкам і правесці мерапрыемствы па яго кансервацыі і далейшай музеефікацыі.

Косаўская рэзідэнцыя Пуслоўскіх стала паказальнай па маштабах рэстаўрацыі і адпаведна суправаджальных археалагічных даследаванняў. Раскопкі праведзены на плошчы 454 м² і праведзены наглядны больш чым на 2000 м². У выніку абследавана ўнутранная плошча палацу дзе намі была адкрыта падпольная топка для абагрэву ўсходняга крыла Косаўскага палацу. Яна была кансервавана і прадстаўлена ў адрэстаўраваным будынку ў экспазіцыйным прыямку. На прылеглай тэрыторыі былі вынайдзены і вывучаны рэшткі шасці архітэктурных аб'ектаў, якія ўваходзілі ў склад палаца-паркавага комплексу. Сярод іх: тры ўяздныя брамы, аранжарэя, адзін цывільны і адміністрацыйны будынкі. Сёння дзве са знойдзеных брам узноўлены.

На сядзібе Рэйтанаў у в. Грушаўка была абследавана плошча 386 м² у выніку чаго былі зафіксаваны канструктыўныя асаблівасці і захаванасць двух вынасных тэрас-ганкаў з паўночнага і паўднёвага фасадаў гасподскага дому. На падставе атрыманых матэрыялаў архітэктары істотна скарачвалі праектную дакументацыю, якая абапіралася раней толькі на іканаграфічныя матэрыялы.

Усе здабытыя ў ходзе археалагічных даследаванняў на сядзібных і рэзідэнцыяльных комплексах Берасцейшчыны перададзены ў лабараторыю гістарычнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна для далейшай апрацоўкі і вывучэння. Пасля падрыхтоўкі навукоай справаздачы па выніках археалагічных даследаванняў яна перадаецца ў Палявы камітэт Інстытута гісторыі НАНБ для адпаведнай працэдуры прахаджэння экспертызы і прыняцця на захаванне ў Цэнтральны навуковы архіў НАНБ Фонд археалагічнай навуковай дакументацыі. Адначасова вынікі працы археолагаў перадаюцца ў праектную арганізацыю для дапаўнення, ўдакладнення і карэктыроўкі шырокага кола праектнай дакументацыі. Апроч гэтага адзначым, што навуковая інфармацыя пра шэраг артэфактаў выкарыстоўваецца рэстаўратарамі ў працах па аднаўленню ўнутраных інтэр'ераў некаторых рэзідэнцый, гэта: кафля, фрагменты ўнутранай ляпніны, літыя дэталі сходаў, балконаў, камінных агароджаў і г. д. [Башков, 2020а; Башков, 2020б].

Археалагічныя калекцыі з раскопак рэзідэнцый Сапег і Пуслоўскіх пасля навуковай і камеральнай апрацоўкі перададзены на захаванне ў фонды рэгіянальных музеяў, адпаведна ў Ружаны і Косава. Самыя прэзентабельныя рэчы занялі сваё месца ў пастаяннай экспазіцыі музея «Ружанскі палацавы комплекс рода Сапег» адкрытага ў 2011 г. і ў часовай экспазіцыі Косаўскага палаца адкрытай у 2017 г. Знакавыя матэрыялы з раскопак у Скоках і Грушаўцы выстаўлены ў археалагічнай экспазіцыі гістарычнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.С. Пушкіна.

Такім чынам, у арганізацыі археалагічных даследаванняў на рэстаўруемых сядзібных і рэзідэнцыяльных комплексах Берасцейшчыны важную ролю адыгрывае прынцып шчыльнага супрацоўніцтва археолагаў з архітэктарамі-праекцераўшчыкамі і будаўнікамі-рэстаўратарамі. Гэта супрацоўніцтва распачынаецца ўжо на падрыхтоўчым этапе, калі ідзе ўзгадненне мэт і задач спецыялістаў, узмацняецца падчас сумесных прац на аб'екце і канчаткова рэалізуецца на заключным этапе, калі вынікі археалагічных даследаванняў уключаюцца ў праектную дакументацыю рэстаўруемага архітэктурнага помніка. Шматгадовы тандэм архітэктараў-рэстаўратараў і археолагаў на рэстаўруемых сядзібных і рэзідэнцыяльных комплексах Берасцейшчыны дазволіў дасягнуць значныя вынікі і назапасіць бясцэнны вопыт у арганізацыі архітэктурна-археалагічных даследаванняў. Гэта адлюстравалася ў рэальна адрэстаўраваных і ўзноўленых архітэктурных помніках, якія сталі неад'емнай часткай гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

ЛІТАРАТУРА

Башков, А. А. (2017). *Шляхетские резиденции Брестчины в свете археологических исследований: Ружаны, Скоки, Косово, Закозель*. Брест.

Башков, А. А. (2020). Использование археологических материалов в реставрации внутреннего интерьера Коссовской резиденции XIX в. на Брестчине. *Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А, Гуманитарные науки*, 17–20.

Башков, А. А. (2020). Практическое применение результатов археологических исследований в реставрационном деле на памятниках резиденционной архитектуры XVIII–XIX вв. на Брестчине. *Веснік Брэсцкага ўніверсітэта. Серыя 2, Гісторыя. Эканоміка. Права*, 1, 33–45.

Друщиц, С. (1979). Проектное предложение по реставрации и использованию. Памятник архитектуры XVI–XVIII вв. дворцовый ансамбль в г.п. Ружаны в Брестской обл. Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

Калнин, В. (1990). Историко-архивные и библиографические изыскания по южному корпусу (г.п. Ружаны). Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

Калнин, В. (1991). Историко-архивные исследования по ансамблю (г.п. Ружаны). Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

Левко, О. Н. (2006). *Практическая археология: учебное пособие*. Могилёв.

Пенькевич, А. В. (1990). Историко-архивные и библиографические исследования. Объект: Памятник архитектуры XIX в. – дворец в Коссово. Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

Пенькевич, А. (1990). Комплексные научно-изыскательские работы. Восточный корпус. Памятник архитектуры XVI–XVIII вв. Дворцовый ансамбль в г.п. Ружаны Брестской обл. Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

Подъяпольский, С. С. (1988). *Реставрация памятников архитектуры: учеб. Пособие для вузов*. Москва.

Синявский, В., Миронова, Н. (1992). Комплексные научно-изыскательские работы. Главный корпус. Памятник архитектуры XVI–XVIII вв. Дворцовый ансамбль в г.п. Ружаны Пружанского р-на Брестской обл. Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

Трусов, О. А. (1988). *Памятники монументального зодчества Беларуси XI–XVII вв.: Архитектурно-археологический анализ*. Минск.

Трусаў, А. (1990). *Справаздача аб правядзенні архітэктурна-археалагічных даследаванняў у 1989 г.* Архив проектной документации ОАО «Брестреставрацияпроект».

REFERENCES

Bashkou, A. A. (2017). *Shliakhetskie rezidentsii Brestchiny v svete arkheologicheskikh issledovani: Ruzhany, Skoki, Kossovo, Zakozel'*. Brest. (in Russian).

Bashkou, A. A. (2020). Ispol'zovanie arkheologicheskikh materialov v restavratsii vnutrennego inter'era Kossovskoi rezidentsii XIX v. na Brestchine. *Vestnik Polotskogo gosudarstvennogo universitet. Serii A, Gumanitarnye nauki*, 17–20. (in Russian).

Bashkou, A. A. (2020). Prakticheskoe primenenie rezul'tatov arkheologicheskikh issledovani v restavratsionnom dele na pamiatnikakh rezidentsional'noi arkhitektury XVIII–XIX vv. na Brestchine. *Vesnik Brestskaga ūniversiteta. Seryia 2, Gistoryia. Ekanomika. Prava*, 1, 33–45. (in Russian).

Drushchits, S. (1979). *Proektnoe predlozhenie po restavratsii i ispol'zovaniiu. Pamiatnik arkhitektury XVI–XVIII vv. dvortsovyi ansambl' v g.p. Ruzhany v Brestskoi obl.* Arkhiv proektnoi dokumentatsii ОАО «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Kalnin, V. (1990). *Istoriko-arkhivnye i bibliograficheskie izyskaniia po iuzhnomu korpusu (g.p. Ruzhany)*. Arkhiv proektnoi dokumentatsii ОАО «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Kalnin, V. (1991). *Istoriko-arkhivnye issledovaniia po ansambliu (g.p. Ruzhany)*. Arkhiv proektnoi dokumentatsii ОАО «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Levko, O. N. (2006). *Prakticheskaiia arkheologiia : uchebnoe posobie*. Mogilev. (in Russian).

Pen'kevich, A. V. (1990). *Istoriko-arkhivnye i bibliograficheskie issledovaniia. Ob"ekt: Pamiatnik arkhitektury XIX v. – dvorets v Kossovo*. Arkhiv proektnoi dokumentatsii ОАО «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Pen'kevich, A. (1990). *Kompleksnye nauchno-izyskatel'skie raboty. Vostochnyi korpus. Pamiatnik arkhitektury XVI–XVIII vv. Dvortsovyi ansambl' v g. p. Ruzhany Brestskoi obl.* Arkhiv proektnoi dokumentatsii OAO «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Pod'iapol'skii, S. S. (1988). *Restavratsiia pamiatnikov arkhitektury: ucheb. posobie dlia vuzov.* Moskva. (in Russian).

Siniavskii, V., & Mironova, N. (1992). *Kompleksnye nauchno-izyskatel'skie raboty. Glavnyi korpus. Pamiatnik arkhitektury XVI–XVIII vv. Dvortsovyi ansambl' v g. p. Ruzhany Pruzhanskogo r-na Brestskoi obl.* Arkhiv proektnoi dokumentatsii OAO «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Trusov, O. A. (1988). *Pamiatniki monumental'nogo zodchestva Belarusi XI–XVII vv.: Arkhitekturno-arkheoljgicheskij analiz.* Minsk.

Trusaŭ, A. (1990). *Spravazdacha ab praviadzenni arkhitekturna-arkhealagichnykh dasledavanniakh u 1989 g.* Arkhiv proektnoi dokumentatsii OAO «Brestrestavratsiiaproekt». (in Russian).

Стаття: надійшла до редакції 21.10.2020
прийнята до друку 8.12.2020

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN THE SYSTEM OF MEASURES FOR THE RESTORATION OF GENTRY ESTATES AND RESIDENCES OF THE XVI–XIX CENTURIES IN THE BREST REGION

Aliaksandr BASHKOU

*Brest State University,
Kosmonavtov Boulevard, 21, 224016, Brest, Belarus
e-mail: bashkow@mail.ru*

Architectural and archaeological research in Belarus began in the late 80s of the twentieth century. This allowed us to expand the source base, improve the methodology and empirical experience of researchers-archaeologists. The revival of restoration works in Belarus has been observed since the early 2000s as a result of the improvement of the legislative framework and expansion of the restoration business.

The present work reflects the main problems and stages of the organization of archaeological research of gentry residences of the XVI–XIX centuries on the example of restored objects from the territory of the Brest region.

The article defines the main goals and objectives of architects-designers and archaeologists who work together on the monuments of manor and residential architecture. The article describes the stage of research activities on the monuments of this category.

Highlights the main achievements of the author in the archaeological study in a row of the gentry estates and residences of Brest: Ruzhany Pruzhany district (Sapieha palace XVI–XVIII); Skoki Brest district (Nemtsevich residence XVIII); Kosovo Ivatsevichi district (Puslowski palace XIX); Grushevka Lyakhovichy district (Rejtan manor XVIII).

Results of the work of archaeologists are transmitted to the project organization to supplement, clarify and correct a wide range of project documentation for the restoration and restoration of specific objects. In addition, scientific information about a number of recovered artifacts is used by restorers in the restoration of the interior interiors of some residences. The archaeological collections themselves from the excavations, after scientific and cameral processing, are transferred for preservation to the funds of regional museums with subsequent presentation in expositions.

Principle of close cooperation of archaeologists with architects-designers and builders-restorers plays an important role in the organization of archaeological research on the restored manor and residence complexes of the Brest region. This joint work is reflected in the really restored and recreated architectural monuments, which have become an integral part of the historical and cultural heritage of Belarus.

Key words: manor, residence, archeology, restoration, architecture, Brest region.